

Tartalom:

Bevezetés
Rövid hírek, információk
Programok
Jubileumi konferencia előadása
A 30 éves jubileumi ünnepségek zárszava
Egy kis pszichológia...
Egy kis jog...
Könyvajánlat
Idézetek

Bevezetés

Először is szeretettel köszöntjük a hospitáló új ügyelőinket! Tizenöten vannak, lelkesek és alig várják már, hogy júliusban elkezdhessék az ügyelést. Első alkalommal "hivatalosan" a június 17-ei szupervízió lesz közös stábunk, de remélhetőleg a hospitálás során is minél jobban megismerjük egymást.

Múlt hónapban befejeződtek a jubileumi rendezvények. A két konferenciánkon összesen 10 előadást hallhattunk, amikből hatot havonta, sorozatban közlünk az *Infóban*. A múlt hónapban már egy előadást közzétettünk, most *Bodó Sára* szép gondolatait közöljük. Terveink szerint a továbbiakban *Buza Domonkos*, *Almásy Maritta* és *Kálmánchey Albert* előadásait fogjuk megjelentetni.

Nyáron, július-augusztusban összevont *Infóval* jelentkezünk. Továbbra is várunk Töletek írásokat, cikkeket, eseteleírásokat, bármilyen írományt. Itt van például az *Amerikai szépség* c. film. Szolgálatvezetőnk szeretne majd az egyik stábon ennek a filmnek kapcsán egy kis beszélgetést rendezni (régebben már csináltunk ilyet; akkor a *Szex, hazugság, videó* c. film szolgált témaként). Szívesen vennénk, ha valaki, aki megnézte a moziban a filmet, írna róla a következő számunkba egy ajánlást, recenziót. Előre is köszönjük!

Mindenkinek jó ügyeletet, hospitálást!

Ne felejtsetek, 17-én nemcsak szupervízió lesz, hanem nyárköszöntő "kerti-party" is Boriéknál, a Vőfély utcán (ha tudtok, hozzatok magatoknak evőeszközt).

Debrecen, 2000. június 7.

Rénes László

Rövid hírek, információk

- 2000. május 30-án a LESZ *küldöttközgyűlést* tartott Budapesten. Stábunkat a szolgálatvezető és Kozmáné Bori képviselte. A gyűlésen a vezetőség-elnökség beszámolt az 1999-es munkájáról, a tavalyi pénzügyi tevékenységéről, illetve a jelen pénzügyi helyzetéről. A finanszírozásokkal terheket is kaptunk; jelenleg még csak kezd körvonalazódni egy optimálisabb együttműködési rendszer. Éppen ezért fontos, hogy a tagszolgálatok egyaránt jól végezzék a szakmai és a "nem szakmai" munkákat. Mert: 5-6 nagyon gyengén működő Szolgálat miatt 25 keményen, becsületesen és pontosan dolgozó stábról is pejoratív véleményt alkothat a külvilág. E miatt szankciókra is szükség van. Ezeknek a kidolgozására ad hoc bizottság alakult, akik szintén számot adtak az eddigi munkájukról. Bővebben stábon fogunk beszámolni a közgyűlésről.

- 2000. június 23-a és 25-e között szervezi meg a Kelet-magyarországi Közösségszolgálat Alapítvány a *III. Civil Akadémiát: Együttműködés és partnerség* címen. A programok a Művészeti és Kézművesipari Szakképző Iskolában (Db. Hollós u. 3.) lesznek megtartva. A részvételi díj mindössze 1.000 Ft (ebéd és vacsora is jár ezért), a jelentkezési-befizetési határidő június 20-a. A részletes programról a Közösségi Adattár ad bővebb felvilágosítást (Db. Simonyi út 14.).
- **Egy új telefonos szolgáltatás!**
Fiataloknak hívható ingyenesen az egész országból egy zöld szám (06-80-630-125), ahol a külföldi munkákkal kapcsolatban adnak felvilágosítást, illetve beszélgetnek el a Hívókkal a különböző veszélyekről. A csábító külföldi állásajánlatok mögött gyakran tudatos félrevezetés áll. És az még csak a jobbik eset, ha becsapják a fizetéssel, esetleg csak a szállás rosszabb a leírásnál, vagy csak a munkavállalót nézik középkori cselédnek. De van fizetés, nem vették el az útlevét, megvan a repülőjegy... Évente több ezer lányt (olykor fiút is) csapnak be álláshirdetésekkkel és adnak el külföldre prostituálnak. A vágyak, remények kaland helyett tragédiákba fulladhatnak. 10-től 18-ig él a vonal; ilyenkor nyár elején lehet, hogy szükség lesz rá.

Programok

2000. június 5.	hétfő	18 - 21	esetkonzultáció és megbeszélés
2000. június 17.	szombat		10 - 15
szupervízió			
		15 - 16	egyéni szupervízió
		18 - 22	NYÁRKÖSZÖNTŐ "kerti-party"
2000. június 28.	szerda	18 - 21	A hospitálás megbeszélése
2000. szeptember 4.	hétfő	18 - 21	esetkonzultáció és megbeszélés

Jubileumi konferencia előadása

Az élet — létkérdés

A lét kérdésekkel jár. Némelyikük olyan jelentős, hogy egyenesen "lébbe vágó", szó szerint belehasít az ember biológiai életébe. Ezek a létkérdések, amelyek ott lüktetnek minden ember életének a mélyén, s emberivé teszik azt, ami az emberé. Csak az embernek vannak létkérdései, hiszen egyedül az ember képes kérdésként felvetni életének nagy kihívásait. Ez a lehetőségünk, s ez a felelősségünk. A létkérdések szembesítenek bennünket önmagunkkal, egymással, környezetünkkel. Nem lehet őket kikerülni, válasz nélkül hagyni, bagatellizálni. A megfelelő jó válasz emeli az emberlét méltóságát, élhetővé teszi az életet, a rossz vagy elrontott válasz rombolja ezt a méltóságot, és sebezhetővé teszi az életet.

A létkérdések sokfélék lehetnek.

1. Vannak, amelyek *eredendően* azok, hiszen nélkülük nem képzelhető el (legalábbis teljes) emberi élet. Nincs ember, aki ne szembesülne valamikor ezekkel a kérdésekkel, ne várna vagy ne adna rájuk valamilyen választ.

Bajba jutott emberekkel beszélgetve hamar kitűnik, hogy a legtöbb nyomorúság mögött egészen *ősi igények* sérültek meg: a szeretet, a bizalom, a védettség, az elrejtettség biztonsága, a lét értelmére vonatkozó bizonyosság (hogy alapvetően jó érzés lenni), a kapcsolatban létel öröme. Ezek a lét legalapvetőbb, legerendőbb — és feltétlenül megválaszolandó kérdései. Újszülöttként meg sem tudjuk őket fogalmazni, mégis megmaradásunkat jelenti a válasz. S a válasz minősége később is döntően meghatározza saját feleleteinket. Akit szeretnek, az előbb-utóbb elhiszi, hogy ő is szeretetképes, akiben bíznak, hogy bizalomképes, s akivel

kapcsolatban vannak, hogy kapcsolatképes. A jó válasz önértékelést, önfogadást, önigenlést ad, meggyőz arról, hogy érdemes élni. Paul Tillich teológus szép kifejezésével élve a jó válasz *létbátorságot* ad: "A létbátorság az az etikai aktus, mely által az ember igent mond önmaga létére, létezése mindazon elemének dacára, melyek konfliktusban állnak lényegi önigenlésével."¹

De sokszor találkozunk a lelkipozásban olyan emberekkel, akik épp ezekben az eredendő létkérdésekben szenvednek a rossz válaszoktól. Nem győződtek meg arról, hogy jó élni, mert senki nem győzte meg őket a szeretet, oltalom, védetség biztonságáról.

A jól ismert regresszió jelenségének egyik legfontosabb üzenete a lét legalapvetőbb kérdéseire igényelt *újabb* vagy *teljesen új* válasz megszerzése. A lét alapfeltételeiben elbizonytalanodott ember talán még kétségbe esettebben akar újra és újra meggyőződni arról, hogy mégiscsak létezik az a bizonyos szeretet és elfogadás. Ha kell, provokálja, ha kell, koldulja. Kinek milyen a személyes eszköztára.

Legnagyobb mélységében erről szól az egész lelki segítés is. Hiszen aki fölemeli a telefonkagylót, hogy egy ismeretlen embernek, egy ismeretlen hangnak elmondja, mi bántja, az legtöbbször a lét legalapvetőbb kérdéseit firtatja, — miközben talán egész másról beszél. A szavaiban talán egy elrontott, keserű napról, élményről beszél, de szavai mélyén kimondatlanul is megszólal a kérdés: "Elfogadsz? Meghallgatsz? Kapcsolatot adsz? Biztonságra segítenél? Megértenél? Bízna bennem?" Ezek mind eredendő létkérdések, amelyek újabb vagy teljesen új válaszra várnak, hiszen itt történt a sérülés.

A telefonáló ott és akkor nem tud maga válaszolni, legalábbis kielégítő módon nem. A segítőől várja, hogy újra vagy új módon meggyőződjön szeretetreméltó voltáról.

2. A létkérdések másik csoportjába azok a *kérdések* tartoznak, amelyek *létkérdésekké* válnak.

Erre is a telefonálók tanítanak meg bennünket. Egy-egy bajba jutott ember gondját hallva a segítő olykor talán mosolyogva: "ez olyan nagy baj? Csak ennyi?" S valóban: a lét nagy kérdéseire képest apróságnak tűnhet egy elveszített tárgy, egy rosszul sikerült beszélgetés, egy főnöki igazságtalanság, egy elmulasztott jókívánság, egy hazug mondat, egy meglöpött kapcsolat — de sohasem tudhatjuk, hogy milyen személyes összefüggésben szólal meg egy bagatellnek látszó mondat. Annyi látszólagos apróság "vágthat bele" hirtelen a létbe, s befolyásolhat minden mást. Ha az ősi létkérdésekben sok a válasz nélkül hagyott vagy nem jól megválaszolt, akkor nagyobb esély van arra, hogy a mindennapi élet egyszerű kérdései is túlnőjenek önmagukon és egyszer csak létkérdésekké váljanak. Olyan bizonyos "utolsó cseppé egy túlöntött pohárban", amit már nem lehet meginni.

A jelentőségük ezért kimondhatatlan. Ugyanis megfoghatók, értelmezhetők, vállalhatók. Bármilyen súlyos egy konkrét kérdés — még akkor is, ha az egész életet befolyásoló létkérdéssé vált —, mégis könnyebb így segítő kapcsolatot kialakítani, mint azzal az emberrel, aki azt mondja, hogy az egész élete fáj. Akinek az egész életével van valami baj, ő maga sem tudja, hogy mi, csak rosszul érzi magát a világban. Aki már képes arra, hogy felismerje azt a kérdést, ami létkérdéssé vált, azzal már elindulhatunk valamerre. Aki már észreveszi, hogy a hétköznapi történések között melyek azok az egyszerű események, amelyek mégis létkérdésekké váltak, s így hátrányosan befolyásolják az élet minőségét, az már rendelkezik azzal a motivációval, hogy felismerjen, belásson, változzon.

A segítő számára ezért nagyon is fontosak azok a kérdések, amelyek önmagukban nézve nem túl jelentősek, mégis túlnőttek önmagukon, s hatással vannak az ember lét-közérzetére, ezért semmi módon nem kicsinyelhetők le. Bármilyen apróságnak látszik is egy elrontott mondat, elszenvadó alanya évekig hordozhatja magában be nem gyógyuló sebként. S akkor már létkérdéssé vált, ami feleletet kíván.

3. A létkérdések között van egy harmadik csoport is: ezek olyan *kérdések*, amelyeket az ember *minősít létkérdésnek*. S máris adja rá a választ. "Nekem az a létkérdés, hogy valamiből még többet szerezzek, még többet birtokoljak." Hogyne befolyásolná az életet az anyagi túlbiztonság, a siker, a hatalom, a társadalmi elfogadottság? A kiemelkedő egzisztencia? A "megnyertem", "legyőztem", "megszereztem" érzése? Ezek mégis csak kérdések. Attól válnak létkérdéssé, hogy valaki minden mást alárendel ezeknek. Valóban *létkérdés* lenne, hogy milyen márkája, színe van az új autónak, létkérdés lenne, hogy a reklámok határozzák meg önértékelésünket, létkérdés lenne, hogy pihenésünket a lehető legimpozánsabb látványosságokhoz szabjuk? Valóban létkérdés lenne kerítéseink vastagsága és átláthatatlansága?

Van, akinek igen. Amikor azonban a mohóság és mértéktelenség háttérbe szorít minden mást, akkor ez az élet már mindenre és mindenkire veszélyesek lehetnek. Elsősorban azokra az emberekre, akik ilyen ál-létkérdésekhez szabják az életüket.

¹ Paul Tillich: *Létbátorság*. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 2000. 13.

V. Frankl mondta az egyik beszélgetésben az ipari, illetve konzumtársadalom lehetőségeiről, hogy "az emberek megkapják azt, amiből élhetnek, de hiányzik nekik az, amiért élhetnének."² Ebből aztán unalom, majd depresszió lesz.

Talán az ilyen bajba jutott embereknek a legnehezebb segítséget nyújtani. Hiszen ahhoz az életet meghatározó értékrendszerrel kell átalakítani, a saját minősítéseket megváltoztatni. Hogy kiderüljön, ami addig létkérdésnek számított, az valójában csak egy lehetőség a sok között.

4 A legnehezebb mégis az, amikor az *élet maga válik létkérdéssé*. Titokzatos folyamat, hogy egy ember eredendő vagy azzá váló létkérdéseivel birkózik, s egyszercsak eljut a végső kérdésig: az élete önmagában válik kérdéssé, kérdéssé. Mennyi rossz kapott válasz, s mennyi elrontott adott felelet kell ahhoz, hogy valaki azt mondja: "így nem élhető az életem, így nem kell nekem."

Voltak (vannak?) korok, amelyekben nem volt túl nagy értéke az emberi életnek. Egyik pillanatról a másikra kérdéssé vált, hogy megmarad-e a csupasz lét, vagy megszűnik? Újra és újra elgondolkodtató, hogy ilyen körülmények között milyen különleges erőt és leleményt adhat az embernek a túlélési ösztön, az élet akarása. Az élni akaró ember képes a legképtelenebb helyzetekből is kimenekülni, amikor talán már minden reménytelennek látszik.

Miért válik az élet mégis olykor kérdéssé?

A Biblia több olyan megrázó emberi sorsot is bemutat, amelyben maga a csupasz élet vált teherre és hordozhatatlanná. Az egyik sors Illésé, Isten prófétájáé, aki szinte emberfeletti módon vetette be magát a küzdelembe, hogy meggyőzze Izraelt Isten hatalmáról. A Karmel hegyen egy nagy ítéletben fényes győzelmet aratott a Baal papokkal szemben, mégis szembesülnie kellett azzal, hogy még a nagy győzelemben is el lehet halálosan fáradni, s még ez sem teszi kevésbé törekennyé, sebezhetővé az emberi életet. Menekülnie kellett a királyné haragja elől, hogy mentse a csupasz létét. A pusztába érve mégis leroskadt, és keserűen kiáltott Istenhez: "Elég most már Uram! Vedd el életemet, mert nem vagyok jobb elődeimnél!" (1Kir19,4)

A másik példa Jóbé, a hűséges igazé. Ő aztán igazán tudott veszíteni. Gyermekeit, vagyont, egészséget. Fájdalmas volt a veszteség, de hordozta. Míg a barátai rá nem döbbsentették, hogy mennyire sajnálni való ember. S akkor megátkozta születése napját: "Vesszen el a nap, amelyen születtem, az éjszaka, mely tudta, hogy fiút fogant." (Jób3,3)

Illés a nagy küzdelem adta kimerültség, Jób a veszteségtorlódás miatt érezte kérdésesnek az életét.

Mindkét történet befejezése tanulságos lehet a mai lelki segítők számára is.

A kimerült Illés mellett egy angyal jelenik meg, lángost és vizet kínál neki. Egyszerűen megeteti. Nem az élet értékéről elmélkedik, nem gyözköd, nem szemrehányást tesz, hanem megeteti Illést. A szeretetteljes praktikumnak aligha lehet szimbolikusabb megfogalmazása. Táplálni azt, aki meggyengült létbátorságában. A telefonkapcsolat nem alkalmas lángos átnyújtására, mégis van tápláló funkciója. A megértő hallgatás, az elfogadó szó is táplál, hiszen visszaadhatja az élet-igenlő létbátorságot.

Jób halálvágya más módon válik élet-igenléssé. Elkezd vitatkozni magával Istennel, egyszerűen megfogalmazza azt, ami benne van. Így bejár egy nagy önismereti utat, amelyben megtanulja más szempontból is látni a saját veszteséges életét. Ez az áldás. Megmenekülési útja: saját palástolásmentes őszintesége. Ha nagyon mai szemmel olvassuk Jób történetét, szembetűnik, hogy a vele vitatkozó barátok egy szempontból nem is olyan rossz lelkipapok, hiszen verbalizmusra segítik Jóbot. Felfakad belőle a szó, és beszél, beszél. S milyen jól teszi!

Az értő hallgatásnak akkor van haszna, ha önértő beszédre ösztönzi a segítséget kérő embert. Ez talán még fontosabb akkor, amikor már az élet válik létkérdéssé, hiszen annál súlyosabb a helyzet, minél hallgatógabb a bajba jutott ember.

Illés és Jób megmenekülésében van egy közös mozzanat is: haladékat adnak maguknak. Nem ők dobják el maguktól az életet, hanem életük elvételét Istentől kérik. Még van bennük visszatartó erő. S ez az "áttolás" az élet megmaradásának élményével jár.

Nem kis teher a pusztaság létüket is feleslegesnek érző emberekkel segítő beszélgetést folytatni. Az egyik legfontosabb törekvésünk talán a *haladékszerzés*. Hiszen csak az időnyeréssel szerzett haladék adhat módot arra, hogy segítsünk belátni: az eredendő vagy azzá váló létkérdésekre *újra* lehet válaszolni. Az élet egyszerűségét és megismételhetetlenségét újra el lehet fogadni. Mert az élet valóban a legfontosabb létkérdés.

Bodó Sára

² A Vigília beszélgetése Viktor Franklal. Vigília, 1987/3. 212.

(Elhangzott 2000. április 15-én az Oratóriumban és 2000. május 5-én a Református Kollégium dísztermében.)

A 30 éves jubileumi ünnepségek zárszava

Többször elmondtam már, hogy 3 évig készültünk, terveztük a jubileumunkat. Ezt nem panaszkodásként emlegettem, inkább ezzel is a fontosságát vagy talán a felelősségét támasztottam alá. Valóban felelősek vagyunk a stábunkért, a Szolgálatunk jó híréért. És ebbe az is beletartozik, hogy a "név kötelez", olykor előnyét érezzük annak, ha "olyan családba születtünk", máskor viszont azt tapasztaljuk, hogy elvárások vannak, aminek ilyen-olyan módon, de meg kell felelni. Az ország első telefonszolgálataként nemcsak a megalakulásunkat ünnepeljük, hanem azt is, hogy pont ennyi éve van hazánkban ilyen "mozgalom", szolgáltatás.

Nem volt könnyű idáig eljutni. Nem volt könnyű ez az utóbbi pár év sem. Egyedül csak két mankóra lehetett támaszkodni: az egyik volt a tudatosan, előre megtervezett "ütemterv", a másik pedig a stáb azon tagjai, akikkel ezt a programot végre is lehet hajtani. Nem mindig sikerült mindenkitől a részemre (a jubileumi eseményekre) bizalmat szerezni. Utólag úgy gondolom, hogy ez természetes is, s talán abban is van hiba, aki nem tud eléggé meggyőző lenni...

Két igazán nagy eseményen vagyunk túl. Méltóan megünnepeltük az ország másik 20 Szolgálatával a jubileumot, illetve a Telefonos nap keretében a régi ügyelőinkkel is találkozhattunk.

Tényleg nem volt könnyű ez az utóbbi pár hónap sem. A stáb fluktuációja egyrészt több feladatot is hártott a megmaradókra, de másrészt a csökkenésünk el is keserítette a csapatot. Január óta szinte minden stáb alkalmával ott volt a levegőben ez. Ekkor volt igazán nagy jelentőségük a szupervízióknak, de aki ezekre sem jött el, az nem is láthatta-érezhette, hogy mi van. Egyszer viccesen valaki azt mondta, hogy labilis stábnak egy konferencia megszervezése két esélyes: vagy szét fognak hullni, vagy kialakul az összetartás, de ez valóban erős lesz. Az összetartás nem olyan, mint az "epokit" (saját gyűjtés!), van mikor kevésbé van jelen (vagy érezhető?) egy közösség életében. Ha most utólag leperog előttünk az utóbbi pár hónap, akkor mondhatjuk, hogy igazán nem panaszkodhatunk, hiszen kisebb-nagyobb súrlódásokkal, de valóban ügyesen, összefogottan dolgoztunk az ajándékok készítésétől kezdve a programok előkészítéséig, a vendégek fogadásától akár az üres ügyeletek betöltéséig is nézzük az összes feladatot.

Ez a teher lement a vállunkról, szép emlékké válhat belőle egy-két történet. Így ma már azt mondhatjuk:

30 évesek voltunk!!!

Igaz, még hátra van ősszel a készülő könyvünk megjelenése, egy reprezentatívabb sajtótájékoztatóval. De most előtte még nyár jön, aminek az eleje nem kisebb feladattal jár, mint azzal, hogy felelősen avassuk be az ügyelés "rejtelseibe" a hospitálóinkat.

Mindenkinek köszönet minden munkájáért, kitartásáért, hitéért!

Debrecen, 2000. május 30.

Rénes László

Egy kis pszichológia...

Fejezetek az életkorok lélektanából Fejlődéslélektani ismeretek segítőfoglalkozásúak részére (I. rész)

Bevezetés

A személyiségzavarok kialakulásában jelentős szerepet játszanak az *én* és *felettes-én* fejlődés sérülései. A tünetképződés okait e sérülésekben

találjuk meg, így tehát a fejlődési folyamat ismerete nélkülözhetetlen.

Freud szerint a lelki struktúra 3 fontos részre bontható:

- ösztön-én
- én
- felettes-én.

Az emberi lélek e 3 tartománya nem határolódnak el élesen egymástól.

Az én feladata az integrálás, koordinálás. Terhei nem csekélyek amikor megkísérli, hogy eleget tegyen 3 követelőző hatalomnak:

- a külvilág elvárásainak,
- az ösztön-én igényeinek és
- a felettes-én utasításainak.

Azután, ha az én kudarcot vall, ha nem képes e követelményeknek eleget tenni, szorongás gyötri. A külvilág felől a szorongás reális félelem formájában, az ösztön-énnel kapcsolatosan mint ideges szorongás, a felettes-én felől pedig mint

büntudat vagy lelkiismeretfurdalás jelentkezik. A felettes-én a jónak és rossznak tudója, a tiltó és korlátozó hatalom, mely előírja az én számára a kívánatos viselkedést. A fejlődés során a szülők helyét veszi át, örökdi az, hogy a veszélyesnek ítélt vágyak ne kerülhessenek a tudatba, jobbra az ő igénye szerint történik az elfojtás. Az erkölcs, az önmegfigyelés a felettes-énhez kapcsolódó fogalmak. Az ösztön-én az ösztönenergiák hordozója. Vak, kielégülésre törekvő energiák ezek, melyek azonban csak az énen keresztül kerülhetnek a külvilággal kapcsolatba. Az ösztönélet és a külvilág küzdelme egyaránt utat nyithat a pszichés megbetegedés vagy kulturálisan magasra értékelt alkotások felé. A túl gyenge felettes-én nem tud megbirkózni az ösztön-énnel, a túl szigorú pedig elnyomja, gúzsba köti az ént.

Az életkorok lélektana

Erikson a pszichoanalízis és a szociálpszichológia eredményeinek együttes felhasználásával elméletet alkot annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy hogyan tekinthető az egész emberi élet - a külső és belső hatások, krízisek és megoldások éltető küzdelmében formálódva - a személyiségfejlődés kiteljesedő folyamatának.

A fejlődési modellnek 8 stádiumát írja le:

- 1. Csecsemőkor: ösbizalom-ösbizalmatlanság.
- 2. 1-3 éves kor között: önállóság-önállólanság, szégyenérzet, kétely.

- 3. Óvodáskor: kezdeményezőkézség-büntudat.
- 4. Iskoláskor: alkotókészség-kisebrendűségi érzés.
- 5. Serdülőkor: identitás, identitás-zavar, szerepcseré.
- 6. F fiatal felnőttkor: intimitás, közelség-izoláció, elzárkózás.
- 7. Érett felnőttkor: alkotókészség, újakezdés-megrögzöttség.
- 8. Öregkor: én-teljesség-kétségbeesés.

Az ember személyisége nincs "készen", kialakulása, fejlődése szakaszokban történik, és a fejlődés egymásra építkezve történik. Minden fejlődési szakasznak megvan a maga belső ellentmondása. A fejlődési szakaszok feladata ezekkel a belső ellentmondásokkal való birkózás. Az átmenet mindig "normatív válság" keretei között történik. A válság, a krízis nem csupán negatív tartalmat hordoz. A válság szavunkba belehallható a *váltás*, *változás* szó is. Ezen a 8 stádiumon keresztül akkor alakul egészségesen az ember személyisége, ha az egyes fejlődési korszakokban sikeresen vívta meg a belső ellentmondással, élethelyzeti krízissel, identitás kihívással a küzdelmet, és a "normatív válság" valóban a változás előkészítését jelenti. Az egészséges fejlődés során az egyes fejlődési szakaszokból az egész életre kiható megtapasztalások közül nem a negatív, hanem a pozitív megtapasztalást építi be a személyiségbe, továbbítja élményként. Az a cél, hogy mindkét élmény-komponens valóságos megtapasztalása után megteremtődjön a belső egyensúly. A szakaszok tehát egymásra épülnek, láncolatot alkotnak - szerencsés esetben. De a láncszemek valamelyike meg is sérülhet, és az egészséges folyamat törést szenved. A későbbi terápia, bizonyos keretek között a gyógyító-segítő beszélgetés is ahhoz kíván segítséget nyújtani, hogy a megsérült személyiségű ember felfedezze személyiségfejlődési folyamatában a "szakadásokat", töréseket, azokat értelmezze és a megszakadt láncolatot újra összekösse.³

Az énefejlődés

³ Debrecenyi Károly István: A felnőttkor lélektani sajátosságai IN: Fejezetek az életkorok lélektanából (Caritas Hungarica - Híd, Bp. 1993.)

Margareth Mahler észrevette, hogy a pszichotikus gyerekek énállapotai gyakran meglepő hasonlóságot mutatnak a csecsemőével, amikor az még nem ismeri fel saját személyiségének a határait, s mintegy a külvilággal összemósódó állapotban él. Mahler dolgozta ki a szeparálódás-individuáció elméletét, melyben szakaszokra bontja a csecsemő pszichés fejlődését. Az anyával való kielégítő kapcsolaton múlik elsősorban, hogy a gyermek minden életszakaszból megfelelő tápanyagot merít-e

ahhoz, hogy veszteség nélkül léphessen a következőbe, s hogy a személyiség biztos, vihartálló szerkezetét sikerül-e felépítenie. A fejlődés - bár csúcspontok vagy krízisek szerves részét képezik - folyamatos történés. A Mahler által megállapított határok is egybemosódnak, azokat az egyes szakaszokban domináló jellegzetességek, a lelki struktúra egy ott uralkodóvá váló vonása alapján lehet elkülöníteni.

Az elhárító mechanizmusok

Ösztön-én. felettes-én és a külvilág, rendszerint eltérő követelésekkel szembesítik az ént. A kielégítetlen követelések feszültséget ébresztenek az énbén. A személyiség egyensúlyának védelme érdekében szükség van arra, hogy az én képes legyen a feszültségek elhárítására. Az én védelmet szolgálják az elhárító mechanizmusok. A fejlődés előrehaladtával az elhárításmódok egyre több lehetősége áll az én rendelkezésére. Az énejlődés egyes szakaszainak megvannak a jellegzetes elhárításmódjai, s egy személyiség számára is - bár az egyes helyzetektől függően használhat más és más elhárítást- léteznek olyan elhárításmódok melyeket előnyben részesít. Ezek általában mint jellemvonások jelennek meg.

- A regressziónak sajátos szerep jut az elhárító mechanizmusok sorában. Nem annyira mint elhárításmód, hanem mint a fejlődés elhárítása, a fejlődéssel ellentétes tendencia jelenik meg. A regresszióban a fejlődés egy már elért, magasabb szintjéről egy korábbira csúszik vissza az én. A fejlődésben minden magasabb rendű forma fenntartása több energiát igényel. A visszacsúszás éppen a fejlődés során épült pontokra történik. Amikor az én egy konfliktussal szemben alulmarad, amikor az adott szintű elhárító mechanizmusai, melyek az én védelmét szolgálják csődöt mondanak, akkor jön létre a regresszió, s ilyenformán mint alapvető elhárításmód is értékelhető. Feszültségcsökkentő hatású, mivel az alacsonyabb szint kevesebb alkalmazkodási energiát igényel, lehetővé válnak olyan vágyak kielégítése is melyek a magasabb szint követelményeivel már nem voltak összeegyeztethetőek.
- Az elfojtás során az én úgy védekezik a veszélyes vágygal szemben, hogy a vágyhoz tartozó képzeteket kiszorítja a tudatból. Az egykor vágyott dologgal szemben viszolygás, undor lép fel. Magától a vágytól ezen a módon nem szabadulhat az én. Az továbbra is fenntart bizonyos feszültséget, kerülő utakat keres. Burkolt formában az álmok anyagába szövődik, cselekvéseket motivál vagy tüneteket hoz létre.⁴ Elfojtás (tagadás-elfojtás) szakaszai:
  - első szakasz: a tagadás,
  - második szakasz: elfojtás a tudattalanba, de a vágy megmarad,
  - harmadik szakasz: viszolygás, undor szakasza.
  - Kerülőúton visszatérnek a vágyak (pl. álomban, elszólásokban, viccekben, stb.).
- Az izolációval - az elfojtáshoz részben hasonlóan - az én úgy védekezik a tiltott vágyak, kínos élmények ellen, hogy a hozzájuk kapcsolódó gondolatokat, viselkedésformákat leválasztja az eredeti indulatról. E tartalmak azonban nem szorulnak ki a tudatból. Céltalannak tűnő viselkedésmódok jelennek meg, általában az egyén számára is zavaróan, érthetetlenül. Ezek mint kényszercselekvések ill. gondolatok, indokolatlannak látszó indulatkitörések, az intellektuális, érzelmi és szociális élet súlyos gátjává válhatnak.
- Az azonosításnak, identifikációnak igen fontos szerepe van az énejlődésben. A személyiség építésének, gazdagításának, a sokoldalú alkalmazkodásnak nélkülözhetetlen eszköze. Az egyén nem

⁴ Barta Anna: Fejlődéslelektan segítő foglalkozásúak számára IN: Fejezetek az életkorok lélektanából (Caritas Hungarica - Híd, Bp. 1993.)

csupán követni igyekeznek egy mintát, hanem a viselkedés formáit és tulajdonságokat saját énjébe építi. A nevelés is csak azonosítási mintákat nyújtva lehet hatékony. Azonosulás az érzelmileg közel álló személyekkel. Lehet jó, mert flexibilis, de rossz is, ha ettől befolyásolhatóvá válik.⁵

- Analitikus identifikáció a rátámaszkodó azonosulás,
- az agresszorral történő azonosulás esetén, ha a másik valamit tilt, akkor ennek az elfogadása az azonosulással történik meg.
- Hasítás az, mikor személyeket két felé választ: jóra és rosszra. Egyértelműen negatívra és pozitívra oszt, de érett személyiség integrálni tud.⁶
- A kivetítés - projekció - igen korai, primitív elhárításmód. Az én úgy igyekszik megszabadulni a feszültségektől, hogy a késztetéseket, indulatokat a külvilágba vetíti ki, másoknak tulajdonítja azokat.
- Az annulláció a meg nem történtté tevés jellegzetesen gyermeki elhárításmód. Egy kellemetlen eseményt eltörölni, mintha sohasem játszódtott volna le, a realitás teljes figyelmen kívül hagyását jelenti.
- A reakcióképződésben egy indulattal szemben - melyet a külvilág ill. a felettes én nemkívánatosnak minősít - úgy védekezik az én, hogy ellentétes irányú viselkedést, jellemvonást alakít ki. Így a jellemformálódásban jelentősszerephez juthat ez az elhárító mechanizmus. Általában a túl erős, vagy a túl szigorúan tiltott indulatok jutnak erre a sorsra. Az én nyeresége a felettes-én kibékítésében jelentkezik.
- A kompenzáció esetén, a csökkentértékűség valamely érzésével küzd az én, amikor olyan helyzetet próbál teremteni, olyan tulajdonságokat igyekszik kifejleszteni, melyek kiegyensúlyozzák, feledtetik a csökkentértékűség érzését. Ha e törekvésben az egyénnek rendelkezésére állnak a megfelelő adottságok, úgy a kompenzáció jelentős énépítő erő forrása lesz, de fennáll a veszély, hogy e törekvései irreális irányba sodorják az egyént.
- Az elaboráció az elhárító mechanizmusok talán legmagasabbrendű, leghatékonyabb, a realitást leginkább tekintetbevevő, így legalkalmazkodásképesebb formája. Az elaboráció esetében a feszültségelhárítás helyett sokkal inkább a feszültség feldolgozása, a feszültségoldás a helyes kifejezés. Az én feszültségei nem egyszerűen elhárítódnak, hanem valamilyen módon felhasználásra kerülnek.

A neurózisok lényeges eleme az ödipális vágyak elleni küzdelem, melyek elhárítása, a túl erős elfojtás gúzsba kötik az ént. A pszichopátiás kórkép fejlődésének pedig sarkpontja a felettes-én gyenge működése. Így ösztönöket nem fékezi kellően erős belső hatalom. Az ösztönkésztetések és az őket szabályozó belső erők egyensúlya volna tehát a kívánatos. Nem csupán a teljes ösztönkorlátozás, hanem a szabályozatlan ösztönkiélés is súlyos tünetek forrása lehet: a személyiség és intellektus éréseinek elakadásához vezethetnek.⁷

A serdülőkor

Az érett, genitális szexualitás megjelenése elkerülhetetlenné teszi a családon kívüli intim kapcsolat keresését. A személyiségfejlődés hosszú leválási folyamata az identitás megszilárdulásával zárul.

A serdülőnek számot kell vetnie mindazon értékekkel, melyeket szülei képviseltek, hogy azonosuljon velük, vagy elvesse őket. Előbb-utóbb mindenkinek át kell esnie a fejlődéstől elválaszthatatlan problematikus időszakon ahhoz,

hogy önnön értékeit megalkothassa. Természetesen mindez nem egycsapásra történik, hiszen a feladat nem kisebb, mint a személyiség struktúrájának átrendezése.

Milyen feladatok megoldása előtt áll a serdülő:

- szexuális éréseinek el kell jutnia a genitalitás uralmához.
- Képesnek kell lennie arra, hogy családon kívül, mély érzelmi kapcsolatot

⁵ Barta Anna: i.m.

⁶ A jót és a rosszat akkor tudja integrálni, ha a gyerekkorban több pozitív élmény érte.

⁷ Barta Anna: i.m.

létesítsen, ami viszont nem jár az érvényesítés félelmével.

- El kell fogadnia a felnőtt szereppel járó feladatokat, s hogy felelősséggel tartozik

önmagával és másokkal szemben egyaránt.

A pubertás lefolyása először a testi éréssel indul. A változások, habár örvend is nekik, meg is ijesztik. Ez az átmeneti állapot félelmet és bizonytalanságot ébreszt benne. Belső világa is foglalkoztatni kezdi. Még nem felnőttként, de már nem gyerekként, a serdülő gyakran éli át magányosságát. A keresés izgalmát is átéli, új embereket ismer meg, ideálokat követ, eszméért lelkesedik. A lekötetlen szexualitás átfűti a kapcsolatokat, elmélyítve az érzelmi kötődést. Az ösztönök felélénkülése együtt jár a korai kötődések felélénkülésével. Az ödipális érzelmek ismét felébrednek, anélkül azonban, hogy igaz mivoltukban bebocsájtást nyernének a tudatba.

Az ödipális érzésekkel szembeni védekezés különböző formáit írja le *Anna Freud*:

- Érzelmét a családról visszavonja, másokra helyezi át (tanár, korai szerelem stb.)

Anna Freud két olyan elhárításmódról is ír, melyeket jellemzőnek tart e korra, s melyek segítségével a serdülő ösztönkésztetéseivel szemben az ellenük való küzd, konfliktusait igyekszik feldolgozni:

- Az egyik az intellektualizálás. A gondolkozási folyamatok korábban túlnyomóan konkrét formáit a serdülőkorra az absztrakció váltja fel. A gondolkozás megszállása a feszültségek feldolgozásának szükségletéből fakad, s intellektualizálásának termékei többnyire

- Ellentétbe fordítja az érzéseit. A szeretett személy jelenléte haragot vált ki, súlyos kritikákkal illeti.
- Saját magáról nagyzasos fantáziákat alakít ki.
- Regresszió - visszahúzódik a kisgyermekkorba, ahol még minden elfogadható.
  - pusztán saját problémáit tükrözik burkolt formában.
  - A másik elhárítás az aszkézis, melyben a serdülő az erős ösztönkésztetéseivel szemben azok tagadásával igyekszik védeni magát.
  - *Blos* egy harmadik elhárításmóddal egészíti ki az előbbieket, melynek lényege az uniformizálódásra való törekvés. A többiekhez való hasonlóságra való vágy, végső soron az egybeolvadás igénye kerekedik felül, szemben a független személyiség vállalásával.

Az önálló élet megkezdése nem könnyű feladat. A serdülő ambivalens érzelmei mellett a család reakciói is megnehezítik ezt. A szülők megköthetik, visszahúzzhatják. A szülőknek is meg kell birkózniuk azzal, hogy gyermekről lemondjanak.

A serdülés nemegyszer az egyén életének legproblematisabb szakasza. A személyiség szerkezet olyan gyengeségei, melyek a kisgyermekkor történéseihez köthetők, de melyeken az egyén látszólag túljutott, most, az elszakadás küszöbén ismét jelentkezik a felnőtté válás gátjaivá lehetnek. *Anna Freud* szerint bármilyen szélsőségekkel is járjon be a serdülő viselkedése, amíg a fejlődés, a változás nem akad el, nincs okunk komoly aggodalomra.

Lauffer szerint a vészjelek a következők:

- A serdülő nem mond le a kisgyermekes magatartásformákról, ill. visszatér azokhoz.
- Túlzottan merev, szigorú önkontrollt igyekszik fenntartani. Valójában azoktól az érzésekről, fantáziáktól fél, melyek, melyek a kontroll gyengülésével elárasztanak.
- Kapcsolatai nem korának megfelelően alakulnak, pl. kisgyermekes társaságát keresi, akik közt még biztosan mozog.
- A serdülő életében a szülők túlzottan fontos szerepet játszanak. Ez a problémák önálló megoldásának képtelenségét jelentheti.
- Érzelmét nem képes megfelelően kinyilvánítani. Ez lehet erős elhárítás, de érzelmi elvárosodás következménye is.

- Nem képes mások viselkedését mint a saját félelmétől, kínos gondolataitól független történet megítélni, úgy véli azok mindig valamilyen vonatkozásban állnak vele.
- A jövőre való beállítódás problematikus. Pl. nem készül rá, irreális félelem gyötri, vagy túlértékeli a lehetőségeit.
- A serdülő nem képes valamely bénító gondolattól szabadulni, így az a jövőre való felkészülés gátja lesz.
- Úgy érzi cselekedeteit valami akaratán kívüli erő irányítja.

Minuchin a serdülőkori családnál a nyíltságot, s az új értékrend elemeinek elfogadása elől nem elzárkózó vitakészséget ítéli fontosnak a szülő és a gyermek kapcsolatában.

A serdülőkor lezárása, az én önállósulásának megszerzése úgy lehet sikeres, ha az én a korábbi viselkedésmintáit újraértékeli, a jelenben folyó azonosításokkal ötvözi, és a személyiség olyan szintézisét hozza létre, melyet az önazonosság élményével tud elfogadni. Ezt a folyamatot nevezi *Erikson* az én-identitás kialakulásának.⁸

A személyiségfejlődés akkor érte el a felnőttiséget, ha a tulajdonságok, vonzalmak, érdeklődési irányok, viselkedési módok bizonyos hierarchiába rendeződtek.

A kedvezőtlen környezeti hatások a fejlődésmenetet átmenetileg, vagy tartósan megzavarhatják. Ha ezek a külső hatások súlyosak, ha érzékelhető következményekkel járnak: lelki traumának nevezzük őket. Traumatikus hatású lehet pl. a korai anya-gyermek kapcsolat megzavartsága, az anya feltűnően kiegyensúlyozatlan, túl aggódó, vagy túl laza viselkedése a szeparáció-individualizáció fázisában, súlyos családi konfliktusok, csonka család stb. A korai traumák hatása elkísérheti a gyermeket a serdülőkorba, de ekkor már, mint a belső fejlődés gátja jelentkezik. Méghozzá gyakran más formában, mint ahogy ezt a józan ész várná.⁹

A fiatal felnőttkor

A fiatal felnőttkorban a legkülönbözőbb alkalmazkodási zavarok támadnak, a partnerkapcsolatok, a hivatásválasztás, a társadalom rendjébe való beilleszkedés problematikussá válik. A serdülés azonban nem csak új problémákat vet fel, nem is csak lezártak tűnő kisgyermekkorai konfliktusokat éleszt újjá, de új erőket is mozgósít. Ha a fiatal felnőttél neurotikus tüneteket észlelünk, a teljesítőképesség csődjét, vagy deviáns viselkedést, a lélektani kulcsprobléma rendszerint megoldatlan maradt. A gyermekkorai kapcsolatok sérüléseiből eredő szorongások és indulati feszültségek, vagy a kedvezőtlen családi minta riasztó hatása felerősödik, amikor valóban át kellene adnia magát egy igazi párkapcsolatnak, vagy egy pálya mellett elköteleződni. A különböző neurotikus tünetcsoportok: szorongások, fóbiák, kényszerek, hypochondriás érzések és aggodalma gyakran ebben a korban jelennek meg klinikailag észlelhető szinten. Ha eredetüket elemezzük, első okaikat a gyermekkorban találjuk meg, de a felnőttkor feladataival való szembesülés hatására lépnek elő a lappangó állapotból és válnak nyilvánvaló betegséggé. Az esetek egy részében nem találunk nyilvánvaló neurotikus tüneteket, de a megoldatlan érzelmi problémák miatt a fiatal nem képes tanulásban, munkában megfelelően teljesíteni. Az esetek egy más részében azt látjuk, hogy a fiatalok problémamegoldási kísérleteik kudarcának hatására valamely társadalom peremén elhelyezkedő deviáns csoporthoz csapódnak.

A neurózisok gyakorisága 20 év felett ugrásszerűen megnő. Deviáns viselkedésként ebben az életkorban a nőkre inkább a szuicidiumot, férfiakra inkább az alkoholizmust találták jellemzőnek.¹⁰

(folytatjuk)

Egy kis jog...

Sokszor keresnek bennünket jogi kérdésekkel. Ezekre mi megfelelő választ, adekvát segítséget nem tudunk adni; csak meghallgatni tudjuk a Hívó gondját, és valamilyen jogsegély felé irányíthatjuk a beszélgetésünk végén. Azonban nekünk sem árt tudni egy-két olyan jogi kérdést, ami sok mindenkit érinthet. Talán meggyőzőbb olyankor az ember, mikor tudja, hogy van a Hívónak jogi lehetősége a problémáját orvosolni.

⁸ Barta Anna: i.m.

⁹ Vikár György: Az ifjúkor fejlődéslelektani szempontból IN: Fejezetek az életkorok lélektanából (Caritas Hungarica - Híd, Bp. 1993.)

¹⁰ Vikár György: i.m.

Legtöbbször *munkajogi* és *családjogi* konfliktusokat tárnak fel nekünk. Először az áprilisi számunkban munkajogi kérdéseket néztünk át, most pedig a családjog néhány fontosabb elemével ismerkedünk.

Kiskorúak házasságkötése

149/1997. évi IX. 10-ei Kormányrendelet alapján:

- 16. életévét betöltött személyeknél kérelemre indul az eljárás,
  - be lehet nyújtani a gyámhivatalnál, az anyakönyvvezetőnél is, de személyesen is a szülő lakóhelye szerinti gyámhivatalnál.
- Csatolni kell igazolásokat, hogy a megélhetésük, lakhatásuk biztosított, ill. a születendő gyermekeknek is biztosított lesz.
- A gyámhatóság köteles meghallgatni a házasulandókat, a szülőket és környezettanulmányt kell készíteni.
  - A szülőknek nem kell a beleegyezésüket adni.

Az engedély 6 hónapig érvényes. Lejárta után újra kell indítani.

A házasság megszűnése

Bírósági felbontás

- a bíróság nem vizsgál vétkességet,
- ha a házasság teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott,
- erre utal, ha a felbontásra irányuló végleges, befolyás mentes elhatározásból, közös akaratból kéri.

Mikor végleges:

- ha a legfontosabb kérdésekben megegyeznek,
- vagy legalább 3 éve külön élnek (külön lakásban),
- és rendezték a közös gyerek tartását, elhelyezését.

Miben kell megegyezni:

- közös gyerek tartása, elhelyezése,
- gyerek-szülő kapcsolattartása,
- közös lakás használata,
- közös vagyon megosztása.

Ha nincs közös megegyezés, tételes leltár készül a közös vagyonról.

A bírósági ítéletben a gyermektartásával kapcsolatos döntéseknél 2 évig nem lehet változtatni. A gyámhivatalnak kell elősegítenie a végrehajtást. 2 év után a gyámhivatal újraszabályozhatja a kapcsolattartást. 2 éven belül csak akkor lehet módosítani, ha a körülményekben lényeges változások történtek.

Házassági vagyonjog

A vagyon fogalma:

- közös vagyon,
- külön vagyon.

Közös vagyon:

- a házassági életközösség fennállása alatt közösen szereztek (a házastársak osztatlan közös tulajdona).

Külön vagyon:

- ami a házasságkötés előtt megvolt vagyontárgy,
- a házasság fennállása alatt ingyenes szerzemény (ajándék, örökölt vagyon),
- szokásos mértékű és mennyiségű személyes használati tárgyak,
- külön vagyon értékén szerzett tárgy.

Házassági vagyonjogi szerződés

A Csjt-től eltérően a házastársak rendezhetik szerződésben a vagyonukat; írásban, közokiratban vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratban.

Házasság felbontása esetén a vagyonközösség megszüntetése

Ha nem közös megegyezés: vagyonmérleg (leltár) készítése.

A megosztás főbb szempontjai:

- természetben kell elvileg megosztani,
- értékarányosnak kell lennie a megosztásnak,
- ha természetben nem megy, akkor értékesíteni kell, s az árát megosztani.
- a tárgyak összetétele arányos legyen.

A gyerekek által használt tárgyak nem kerülnek bele a megosztásba.

A lakáshasználat rendezése:

- a használat természetben történő megosztása,
- magához váltás (a volt házastárs tulajdoni hányadát megveszi),
- értékesítés.

A házastárs tartása

A Legfelsőbb Bíróság irányelve alapján:

- mindkét felet megilleti,
- ha nincs közös megegyezés, akkor a bíróságtól kérhető, bizonyos feltételek mellett:

- aki hibáján kívül rászorul (aki önmagát eltartani nem képes),
- részleges vagy teljes rászorultság alapján,
- nem érdemtelen a házastárs tartására.

Érdemtelen:

- ha a házasság erkölcsi alapját súlyosan megsértette,
- ha szándékosan a volt házastárs érdekeit durván sértő magatartást tanúsít,
- a társadalmi együttélési szabályait úgy sérti meg, hogy a tartási kötelezettség már nem várható el,
- a tartás veszélyezteti a kötelezett megélhetését (pl. új házasságban gyerekek eltartását veszélyezteti).

Mértéke:

- mindkét fél vagyoni helyzetét mérlegelve, a korábbi közös vagyoni helyzetükhöz mérten.

Időtartama:

- határozott és
- határozatlan.

Megszűnés:

- újabb házasságkötéssel,
- magatartásával érdemtelené válik,
- megszűnik a rászorultság.

Feléledés

A rászorultság megszűnése miatt szűnt meg, de később olyan változás áll be, hogy újra rászorul a tartásra, akkor 5 éven belül, különös méltánylást érdemlő esetben a tartás feléledhet.

Rokontartás**Tartásra jogosultság:**

- aki rászorult, nem tudja magát eltartani,
- ne legyen tartásra kötelezett házastársa,
- vagy munkaképes leszármazó.

Kit terhel a tartási kötelezettség:

- nagykorú esetén a leszármazott,
- másodsorban felmenők,
- oldalági közül nagykorú testvér, ha kiskorú testvér tartásáról van szó,
- leszármazás rendjében a jogosulthoz közelebb áll.

Tartásra képesség:

- a szociális tv. szerint az a hozzátartozó, akinek az 1 főre jutó jövedelme a tartást

leszámítva meghaladja a nyugdíj min. kétszeresét.

- A tartást arányosítják a jövedelemhez mérten akkor, ha a szülőnek több gyereke is tartásra képes.

A tartás elmulasztása:

- vétségi,
  - ha önhibáján kívül;
- büntetési,
  - ha súlyosan veszélyezteti ezzel a tartásra szorulókat.

Gyermektartás

A szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles kiskorú gyermekét tartani. Ez mindkét szülőt terheli.

Ha gyermeknek van saját jövedelme és a saját tartása kielégíti, akkor ez alól a szülők mentesülnek.

A feltétlen tartás a kiskorúság idejére áll fenn.

A nagykorú munkaképes gyerek esetén a tartás kötelezettsége akkor van érvényben:

- ha a szükséges tanulmányokat végzi:
  - életpályára előkészítő,
  - szakképzettséget adó tanfolyamok,
  - vagy az első diploma megszerzése tartozik ide.

A tanulmányok folyamatos végzése feltétel, de ha a megszakítás indokolt, akkor ez nem kizáró ok.

Akkor nem kötelezhető a gyermektartás:

- ha a továbbtanulásra alkalmatlan,
- ha olyan pályát választ, amire alkalmatlan,
- ne legyen érdemtelen,
- ha kiskorú gyerek tartását veszélyeztetné.

Elvált szülőknél az egyik természetben nyújtja, még a másik pénzben: ez a tartásdíj.

A tartásdíj 3 formája:

- fix összegben,
- százalékos arányban,
- vegyes, százalékhoz köti, de megad egy minimum összeget.

Megszűnik a tartás:

- ha a gyerek már nem szorul rá a tartásra,
- ha a gyerek keresőképessé válik,
- ha a gyereket nála helyezik el.

A megszüntetést a bíróságtól kérni kell. Mindkét félnek a körülményeit kell mérlegelni.

A tartásdíj beszámítása:

- a közös vagyon megosztása során a közös lakás részét be lehet számítani tartásdíjnak.

A gyermektartás-díj megelőlegezése:

- jogerős és végrehajtható bírósági határozat alapján,
- ha a tartásdíj behajtása átmenetileg lehetetlen,
- a gyermeket gondozó személy egyedül nem képes a gyermek tartására (az 1 főre jutó jövedelem a nyugdíj min. háromszorosa alatt van¹¹).

Kérelem benyújtása mellé csatolni kell:

- a jövedelem igazolását,
- a lakásfenntartás számláit,
- bírósági határozatot,
- az átmenetileg lehetetlen behajtást, a tartásdíj behajtásának sikertelenségét igazoló papírokat.

Alapösszeget előlegez meg, maximum 3 évre, de 3 évre meghosszabbítható.

Szülői felügyelet

Jogok és kötelezettségek:

A szülőket együttesen illeti meg, nem osztható. Különélés, válás esetén megváltoznak a felügyeleti jogviszonyok. A felügyeleti jogot az képviseli, akinél a gyermeket elhelyezték. A másik szülőnek szünetel a felügyeleti joga.

Változik a felügyeleti jog gyakorlása, ha a bíróság harmadik személynél helyezi el a gyereket, gyámként kell kötelezően kirendelni, a szülők felügyeleti joga ilyenkor szünetel.

A szülői felügyelet tartalma:

- kiskorú gondozása, nevelése,
- a törvényes képviselő,
- vagyonkezelés,
- gyámnevezés, gyámságból való kizárás joga végrendeletben vagy köziratban.

Gondozás, nevelés:

- a gyermek elhelyezése,
- a gyermek állandó lakásáról való gondoskodás,
- életpálya megválasztása.

A szülői ház elhagyásának lehetősége:

- a 16. életévét betöltött kiskorúnál a gyámhivatal engedélyezi,

- végleges külföldre távozást a gyámhivatal engedélyezi.

Törvényes képviselő:

- Mind személyi, mind vagyoni ügyekben eljár, törvényes képviselőt lát el.
- 14 év felett nyilatkozatot tehet a gyermek, de bizonyos esetekben a szülők hozzájárulása kell.
- 14 év felett vannak csak személyesen tett jognyilatkozatok. Önállóan eljárhat:
  - a saját munkakeresményével,
  - ha a jogszabály zárja ki, hogy a szülő képviselje,
  - mindketten érintettek, érdek ellentét áll közöttük. Ilyenkor eseti gondnok képviseli a kiskorút (a gyámhivatal jelöli ki).

Gyámhivatal jóváhagyásával a szülő nyilatkozik:

- öröklési jogviszonynál lemond a gyermek örökségéről.

Vagyonkezelés

A szülői kezelés alól kivett vagyon:

- saját keresménye,
- az a vagyon, amelyet a gyermek azzal a kikötéssel kapott, hogy azt a szülők nem kezelhetik.

A szülők számadási kötelezettség nélkül kezelik a gyermek vagyonát.

A gyermek nevére ingatlant szerezni korlátozás nélkül lehet. A mobilizálása (eladás, csere, haszonélvezet, megterhelés stb.) csak a gyámhivatal engedélyével lehetséges. Eladás után, ha nem vesznek hasonló értékű ingatlant, akkor a gyámi fenntartású betétkönyvben kell elhelyezni a pénzt. Minden esetben a gyámhivatal engedélyezi a pénz felhasználását.

A különélő szülő jogai és kötelezettségei

Felügyeleti joga szünetel, de vannak jogai:

- a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben együttesen kell dönteni:
  - a gyermek nevének meghatározása,
  - tartózkodási hely kijelölése,
  - iskola megválasztása,
  - életpálya megválasztása.
- kapcsolattartás joga:
  - folyamatos kapcsolattartás,
  - időszakos, ill. rendkívüli kapcsolattartás (pl. iskolai szünetekben),
  - egyéb (levelezés, telefon, csomagküldés, ajándék, stb.).

¹¹ Ez most kb. 50.000.- Ft/fő.

A kapcsolattartás

A kapcsolattartást a bíróság szabályozza. 2 éven belül a bíróság, azon túl a gyámhivatal rendezi.

A nagyszülőket is megilleti a kapcsolattartás. Ha nem áll a gyerek érdekében, akkor a kapcsolattartást a gyámhivatal:

- korlátozza,
- szünetelteti (max. 6 hónapig),
- megvonja (ha súlyosan sérti a gyermek érdekeit a kapcsolattartás).

A szülői felügyelet szüneteltetése

A törvény erejével szünetel a szülői felügyelet, ha:

- az egyik szülő cselekvőképtelen, vagy korlátozottan cselekvőképessé lesz;
- ha ismeretlen helyen van távol a szülő;
- ha ténylegesen akadályozva van a szülő;
- ha átmeneti nevelésbe vették a gyermeket (ekkor megilleti a kapcsolattartás joga, sőt, kötelezettség is, amivel, ha nem él, akkor a gyerek örökbe adható lesz);
- ha a gyermeket családba fogadták (a szülők kérelmére történik, átmeneti időszakra, a szülő nevezi meg a családot);
- válás esetén, ha nem közös a szülői felügyeleti jog, akkor szintén szünetel;
- ha a gyámhivatal ideiglenesen helyezi el a gyereket.

A szülői felügyelet feléledése:

- a cselekvőképesség elnyerésével,
- ha a tartózkodási helye ismertté válik,
- külön élő szülők esetében:
  - ha a gyereket nála helyezik el,
  - ha meghal a felügyeletet gyakorló szülő,
  - ha megvonják az egyik szülő felügyeleti jogát,
  - ha a gondozó szülő elveszti cselekvőképességét,
  - ha ismeretlen helyre távozott a gondozó szülő,
  - vagy tartósan akadályoztatva van.

A felügyeleti jog megszűnése:

- lemond a gyerekről 2 hónapos koráig,
- ha az örökbe fogadható gyereket ténylegesen örökbe fogadják.

A felügyeleti jog megszüntetése:

A bíróság mondja ki; van mikor kötelező kimondani, ill. vannak mérlegelhető okok.

Kötelező a felügyeleti jog megszüntetése akkor:

- ha a szülő felróható magatartásával súlyosan veszélyezteti, vagy sérti a gyerek testi épségét, fejlődését;
- ha a gyermeket átmeneti nevelésbe vették és a szülő bármilyen módon a gyermek nevelését akadályozza;
- a gyermek ellen szándékos bűncselekményt követtek el;
- ha nem a gyerek érdekeit tartja szem előtt a szülő, hanem a felügyeleti jogtól megfosztott szülőét.

Gyámság

1 gyermekre állampolgári kötelezettség.

Ki lehet gyám:

- magyar állampolgár,
- nagykorú,
- cselekvőképessé,
- nem állnak fent kizáró okok.

Kizáró okok:

- nem cselekvőképessé,
- a szülői felügyeletet megszüntető bírósági ítélet,
- közügyektől való eltiltás alatt áll,
- végrendeletben vagy közokiratban kizárta a szülő a gyámságát,
- ha a gyermekét átmeneti vagy tartós nevelésbe vették,
- ha a gyereket örökbe fogadhatónak nyilvánították.

Mentesítő okok:

- a 60. életév betöltése,
- legalább 3 kiskorú gyermeket nevel,
- már visel gyámságot legalább 1 gyerek felett,
- betegség vagy egyéb ok miatt nem képes elvállalni.

A gyám jogai és kötelezettségei:

- a gyermek gondozása, nevelése, tartása,
- vagyonkezelés,
- törvényes képviselő.

A tartás kevésbé terheli, mint a szülőét.

Vagyonkezelés:

Számadási kötelezettséggel kezeli a gyermek vagyonát. Rendszeres számadási kötelezettség: február 15-ig az előző évi bevételek és kiadások elszámolása.

Van eseti számadás, ha a kiskorú gyámhivatal felügyelete alá tartozó betétkönyvből (gyámi

fenntartású betétkönyv) költenek pénzt. Ingatlan vagyon esetében ugyanazok a szabályok, mint a szülőnél.

Gyámi fenntartású betétkönyv:

- gyámhivatali határozattal lehet kivenni belőle,
- a gyermeket megillető juttatások erre a számlára mennek.

A pénz felvétele:

Csak a kirendelt gyám veheti fel a pénzt. A gyám kötelezhető kártérítésre, ha nem megfelelően számol el a pénzzel.

A családi jogállás

A gyermek családi jogállása akkor teljes, ha mind az apai, mind az anyai jogállás be van töltve.

Rendezetlen a gyermek családi jogállása, ha nincs apai vagy anyai jogállás.

A házasságban született gyermek esetén megdönthető vélelem, hogy a házastárs férj az apa. Házasságon kívül született gyermeknek számít, ha a fogamzási idő kezdetétől a születésig nem volt házasságban az anya.

A jogállás rendezése:

- teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal,
- az apaság bírói megállapításával,
- utólagos házasságkötéssel,
- ha mindkét szülő, vagy az egyik ismeretlen, akkor lehet képzelt személy(ek) bejegyzése.

Teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat:

- önkéntes nyilatkozat,
- ha nincs más személy, aki vélelmezhetően az apa,
- az apa 16. életévét betöltötte,
- nem feltétel, hogy a vérszerinti apa legyen a nyilatkozó,
- csak személyesen lehet tenni.

Az anya hozzájárulása szükséges, ha kiskorú gyerekről van szó, de ha a gyermek a 14. életévét betöltötte, akkor a gyermek hozzájárulása is szükséges.

Utólagos házasságkötés:

- Önkéntes nyilatkozat itt is kell.

Az apaság bírói megállapítása:

- A vélelmezett fogamzási időszakban szexuális kapcsolatban állt az anyával. Vérvizsgálat eredménye alatta van a 95%-nak, akkor nem mondják ki az apaságot.

Képzelt személy bejegyzése:

- gyámhivatali eljárás,
- ha az apa személye ismeretlen,
- ha az anya nem kívánja megnevezni az apát.

Bejegyzés:

- az apa családi és utóneve,
- születési adatok,
- lakóhelye,
- a gyerek családi neve.

Főszabály a névadásnál: az anya legközelebbi anyai felmenő ága (anyai nagyapjának családneve), de ettől el lehet térni. Az anya kérheti a saját családnevét, vagy más nevet is, ha az más érdekét nem sérti (pl. történelmi nevek, ismert személyek nevei stb.).

A névadásnak a gyerek 3 éves koráig meg kell történnie.

Az örökbefogadás

Magyarországon csak kiskorút lehet örökbe fogadni. Vérségi kapcsolatot teremt, vérszerinti gyermek státuszába lép. Rokonságot szerez az örökbefogadással.

A gyermek érdekeit szem előtt tartva mehet végbe. Vagyoni megfontolásból nem lehet örökbe fogadni. Feltétel, hogy mind az apai, mind az anyai státusz betöltetlen legyen, vagy a szülő lemondott a szülői joggyakorlásról.

A gyermek 2 hónapos koráig lemondhat a szülő a gyerekről, de ezalatt vissza is mondhatja. Ezután tartós nevelésbe veszik a gyereket.

Ki fogadhat örökbe:

- nagykorú,
- cselekvőképés,
- alkalmasnak kell lennie az örökbefogadásra (felfogás, életvitel, mentális hozzáállás, stb.),

Nem fogadhat örökbe:

- akinek a szülői joggyakorlást felfüggesztette a bíróság,
- közügyektől való eltiltás jogerősen tart.

Eljárások:

Az örökbefogadás különböző eljárásokkal jár. Magyarországon nagyon körültekintően szabályozott, sokszor bírálat is érte már ezeket az eljárásokat, hogy túlságosan hosszadalmas, bürokratizált folyamatról van szó.

Az utóbbi időkből némileg módosultak is egy-egy pontban, de alapvetően nem változtak.

- Örökbefogadás előtti eljárás:
  - kérelem benyújtása (GYIVI-nél lehetséges),
  - környezettanulmány,

- alkalmassági vizsgálat (a GYIVI hatásköre),
- határozat (a gyámhivatal hozza).
- engedélyezési eljárás:
  - a gyámhivatal beszerzi a hivatalos iratokat,
  - meghallgatja az örökbefogadókat,
  - a gyerek keresése.
- ideiglenes kihelyezés:
  - a gyámhivatal ideiglenesen kihelyezi a gyereket (1 hónap),
  - határozattal engedélyezik az örökbefogadást,
  - a gyerek nevééről kell rendelkezni.

Típusok:

- nyílt
  - a vérszerinti és az örökbefogadó szülők ismerik egymást,
  - a vérszerinti szülő lemondó nyilatkozata szükséges hozzá.
- titkos
  - nem ismerik és nem ismerhetik egymást a vérszerinti és az örökbefogadó szülők.

Az öröklés szabálya:

- nyílt örökbefogadás esetén örököl a vérszerinti szülőktől is,
- titkos esetén csak az örökbefogadó szülőktől örököl.

Az örökbefogadott tájékoztatást kérhet a vérszerinti szülőről (ha a 16. életévét betöltötte)

A gyámhatóság meghallgatja az érintetteket, s mérlegelhet, hogy közli-e az adatokat.

Az örökbefogadás megszűnése:

- Felbontás:
  - mindkét fél kölcsönösen kéri, ilyenkor a gyámhatóság dönt róla.
- Megszüntetés:
  - bírósági eljárásban az egyik fél kéri.

Közérdekét sérthet, ha a szülőkkel járó kötelezettséget nem akarja vállalni az örökbefogadott. Ilyenkor nem történik meg a felbontás.

Kiskorúnál újra a vérszerinti szülőket keresik meg.

Könyvajánlat

Jean-Paul Changeux - Paul Ricoeur: A természet és a szabályok

Osiris, Bp. 2000.

A könyv különleges intellektuális élményt nyújt. A kiváló idegtudós és a nagyszerű filozófus és irodalmár vitatkoznak az emberi természet megismerhetőségéről és természeti voltáról. Két felkészült ember vitázik itt, aki nemcsak a másik érveit figyeli, hanem az általa felvonultatott tényanyaggal is tisztában van. Az olvasó megismeri az idegrendszer kutatásának a magasabb értelmi működésekre és az embert irányító tényezőkre, az erkölcs természeti alapjaira vonatkozó újabb eredményeit, s ugyanakkor az ezek értelmezésével

kapcsolatos filozófiai kételyeket. A két méltó vitapartner felveti azt is, milyen szerepe van a vallásnak az emberi élet irányításában, hogyan tudnak a vallások orientációt nyújtani a természettudományok diadalmenete közepette. Mi magyarázza az ember pusztító tendenciáit, hogyan lehetne megmagyarázni a "gonoszt"? Tehetetlen-e vele szemben a tudomány, az erkölcs és a hit világa? A könyvben a természettudományos, a filozófiai és a vallási érdeklődésű olvasó egyaránt sok új tényt és szempontot talál.

Carl Sagan: Korok és démonok

Typotex, Bp. 1999.

Lehetséges, hogy megint a babona és az irracionalitás sötét korának küszöbén állunk? A világhírű természettudós ebben a felkavaró könyvében meggyőző érvekkel bizonyítja, milyen nagy szükség van a természettudományos gondolkodásra ahhoz, hogy biztosíthassuk a demokratikus intézményeink és a technikai civilizáció fennmaradását. Megmagyarázza, mennyire alaptalan az a vád, hogy a természettudomány ellentétben áll a spiritualitással, és miért nem igaz, hogy csupán egyike a különféle lehetséges „hiteknek”. Olyan szellemi „rászedés-gátló segélycsomaggal” szereli fel az olvasót, amely elősegíti a tisztánlátást a politikai, társadalmi, vallási kérdésekben is.

Előző könyvei közül a legnagyobb sikert *Az éden sárkányainak* köszönheti. Magyarországon az 1990-es megjelenése után többször is kiadták. Ebben a művében az emberi intelligencia evolúciójáról, az emberi kultúráról fejt ki véleményét.

Réső Ensel Sándor: Magyarországi népszokások

Osiris, Bp. 2000.

Réső Ensel Sándor ügyvéd, jogtudományokkal foglalkozó író volt, aki nagy szenvedéllyel gyűjtötte a magyar népszokásokat is. Az 1860-as években a *Nefelejcs* c. folyóiratban közölt számos szokásleírást, nem elégedett meg azonban ennyivel, s az 1866-ban megjelent könyvének előszavában jelezte is, hogy a népszokásoknak olyan gyűjteményét kívánta összeállítani, mint amilyen Ipolyi Arnold 1854-es *Magyar mythologiaja* volt a

magyar néphitét illetően. Válogatását korabeli folyóiratokból, tudományos gyűjteményekből állította össze. A korabeli felfogással összhangban őt is elsősorban a magyar falusi népelet színes, látványos mozzanatai (lakodalom, temetés, keresztelés, bírófogadás, farsangolás és hasonlók) érdekelték, de figyelt a magyarországi németek, szerbek, románok szokásaira is. A kötet a múlt századi kiadás illusztrációit is tartalmazza.

Anthony Giddens: Elszabadult világ Hogyan alakítja át életünket a globalizáció

Perfekt, Bp. 2000.

A szerző a kortárs brit szociológia legismertebb alakja, a London School of Economics rektora, Tony Blair miniszterelnök tanácsadója.

A társadalomtudós új könyve a globális változásról, és ennek életünk minden jelenségére gyakorolt hatásáról szól. Giddens ezeket a változásokat öt fejezetben tárgyalja: Globalizáció, Kockázat, Hagyomány, Család, Demokrácia. A szerző előző könyve, *A harmadik út* nagy hatást gyakorolt és sok vitát váltott ki megjelenésekor.

Ez a munkája is hasonló fogadtatásra számíthat. A harmadik út egyébként tavaly magyarul is megjelent, amelyben a szerző a szociáldemokrácia megújulását, az ökológiai modernizációt, a kozmopolita nemzetfelfogást és a demokratikus családmódellet értelmezi.

Émile Durkheim: Az öngyilkosság

Osiris, Bp. 2000.

Durkheim munkája a szociológiai irodalom immár klasszikus alkotása, s bár megjelenése óta (1897) eltelt egy évszázad alatt nagyot fejlődött a szociológia módszertana, Az öngyilkosság ma is időszerű, ma is hat: nem véletlenül hivatkoznak a legmodernebb módszertani könyvek Durkheimre, és a könyvéből átvett részekeken mutatják be a követendő módszerességet. A problémát Durkheim látta meg és rendszerezte elsőként; vizsgálatának módszeres végigvezetése máig példászerű. A multivariáns analízis alkalmazása, az elméleti felkészültséggel és sok dimenzióból való vizsgálódás módszertani technikája ehhez a munkához fűződik. A ma alkalmazott világosabb,

tisztább fogalmak (pl. anómiaelméletek) jelentős részét az ő koncepciójából fejlesztették ki. A könyv nagy jelentőségű szociológiatörténeti szempontból, kezdő és képzett szociológusok ma is sokat meríthetnek gondolataiból. Nagy jelentőségű munkáról van szó multidiszciplináris szempontból is, hiszen nemcsak a szociológusok tartják alapműnek Durkheim könyvét, hanem számos tudomány területén is. Ahogy Cseh-Szombathy László fogalmaz a kötethez írott előszavában: vannak újabb, modernebb könyveink erről a jelenségről, de kérdés, hogy valaha is írnak-e még a münél időtállóbbat.

Marcel Frydman: Televízió és agresszió

Pont, Bp. 1999.

"Boldog karácsonyt, te mocskos állat" - üvölti a megcsalt férj és hangját géppisztolyosorozat követi. Ez csak az egyik csúcspont a Reszketések betörők c. öt-hat évvel ezelőtt, kifejezetten családi filmnek készült produkcióból, amely célja, hogy gyerekek és szülők minél tartalmasabban töltsék a szeretet ünnepét. Ebből is látszik, hogy a film- és tévézők ingerküszöbe bizony elég magas lett napjainkban. A kereskedelmi televíziózás rohamos térhódítása tovább edzette a nézőket, de azért az emberek egy csoportja - különösen szülők és pedagógusok - nem tud igazán beletörődni a képernyőről nap mint nap zabolálatlanul hömpölygő agresszióba.

Ezen könyv nem cenzúráért és a valóság retusálásáért kiált, hanem más módon veszi fel a küzdelmet a romboló hatású erőszak-ábrázolással. "Erőszakos világban élünk, és nem kérhetjük az újságírótól, hogy igyekezzen elkerülni vagy cenzúrázni a képernyőn feltűnő drámai alkotásokat, mikor pontosan az a dolga, hogy hiteles valóságról informálja a közönséget. Ha helytelenítjük is az erőszak túlzott jelenlétét számos tévés adásban, az a véleményünk, hogy célszerűbb preventív módon cselekedni, azaz a nézőt gyermekkorától kezdve képezni."

Marcel Frydman egy belgiumi egyetem szociálpszichológia professzoraként kidolgozott egy iskolai médiaprogramot. Kiindulópontja, hogy a média politikai, gazdasági és személyes érdekek függvényében mutatja a valóságot, amelyeket meg kell tanulni felismerni. Ehhez viszont nélkülözhetetlen a kritikai szellem kifejlesztése, az egyén emancipációja, és autonóm személyiséggé válása. "Ha egy óceán partján kell élnünk, jobban tesszük, ha megtanítjuk gyermekeinket úszni, mintha falat építünk az óceán köré" - mondják az iskolai médiaprogram kidolgozói. Álláspontjuk minőségileg különbözik a csupán az erőszak visszaszorítását célzó fontos, de eredményességében kétséges törekvések képviselőitől.¹²

Christophe André: A félnkség

Osiris, Bp. 2000.

Mindnyájan ismerjük azt a helyzetet, amikor inunkba száll a bátorságunk, mikor ki kellene menni szavalni az osztály elé, szívességet kell kérnünk barátunktól és így tovább. Ez a könyv a hétköznapi félnkséget a mai személyiséglélektan és szociálpszichológia kutatásainak kereteiben helyezi el. Megmutatja, hogy mikor hasznos a félnkség, s rávezet arra is, hogyan lehet leküzdeni, ha súlyos esetben már bántó akadályt jelent.

¹² Tóth Klára ajánlása

Idézetek

A gyűlölet sav, amely felemészt a lelket, teljesen mindegy, hogy az ember maga gyűlöl, vagy őt gyűlölik.¹³

A gonosz győzelméhez egyetlen dolog kell, az, hogy a jó emberek ne csináljanak semmit.¹⁴

Rossz szolgálatot tettek a jövőnek azok, akik a moralitást, az erkölcsi követelményeket elszakították az emberek hétköznapi igényeitől, és az önfeláldozás és az altruizmus szintjére emelték azokat.¹⁵

„Az élet legfinomabb dolgai egyáltalán nem drágák, és nem is nehéz őket megtalálni.”¹⁶

Aki nem tud titkot tartani, szeretni sem tud.¹⁷

Aki nem szereti haragodat, gyűlölni fogja mosolyodat is.¹⁸

Ha szeretünk, az egész embert szeretjük, amilyen, nem amilyennek akarom, hogy legyen.¹⁹

A király és a gazdag leány soha nem tudja, ki szereti igazán.²⁰

A szeretet önmagunkon kezdődik.²¹

„Minden féltett dolognál jobban őrizd meg a szívedet, mert abból indul ki minden élet”.²²

Aki az embereknél eredményt akar elérni, kell hogy szeresse őket.²³

infó II. évfolyam, 7. szám.

Lezárva: 2000. június 7-én, Debrecen.

Bihari Dánielné © Rénes László ®

¹³ Remarque

¹⁴ Edmund Burk

¹⁵ Saul D. Alinsky

¹⁶ Antony de Mello

¹⁷ Stendhal

¹⁸ William Blake

¹⁹ Tolsztoj

²⁰ magyar közmondás

²¹ latin közmondás

²² Példabeszédek 4:23.

²³ Spurgeon